

Aktuální otázky lidských práv

Vážené dámy a pánové,

ani v létě se v lidskoprávním světě nezhálelo, soudy fungovaly a politické události si bohužel dovolenou nevzaly. Mediální sféra je zcela zavalena zprávami o uprchlické vlně valící se na Evropu, proto v Bulletinu samotném k této problematice dále přispívat nebudeme. V úvodníku si nicméně dovoluji přidat pár glos, které by mohly postavit současnou krizi do jiného světla. V šestimilionovém Libanonu žijí 2 miliony uprchlíků. V daleké Brazílii od vypuknutí konfliktu v Sýrii již přijali mnohem více Syřanů než ve Spojených státech a celkem v této jihoamerické zemi žije na 3 miliony lidí se syrskými kořeny (a zhruba 15 milionů lidí arabského původu). Zato Česká republika se nechá rozhodit možným příchodem cizinců v řádu pár tisíc... Kategorie jako nová a stará Evropa, my a oni atd. opět rezonují.

Evropský soud pro lidská práva se zabýval velice zajímavým případem nenávistných komentářů pod zpravodajskými články na internetu a otázkou, kdo za takové komentáře nese odpovědnost. Štrasburský soud se v rozsudku *Delfi proti Estonsku* domnívá, že zpravodajské servery by měly diskuze (pokud to tak lze ještě nazvat) aktivně monitorovat a případné excesy

odstraňovat. Petr Suchánek nicméně ve svém komentáři vysvětluje, že dopad rozhodnutí nebude pravděpodobně tak široký, jak by se na první pohled mohlo zdát.

V červenci přidal Evropský soud pro lidská práva v povznesené post-obergefellovské atmosféře další důležitý zářez v boji homosexuálů za rovná práva. Rozsudkem *Oliari a ostatní proti Itálii* uložil žalovanému státu přijmout právní úpravu homosexuálních svazků. Martina Grochová zařazuje čerstvý rozsudek do širšího historického obrazu a ukazuje, jakým směrem se judikatura štrasburského soudu v této problematice vyvíjí.

Otázkou diskriminace, tentokrát nepřímé, se zabýval i český ústavní soud, více se o tuzemské neukotvenosti tohoto konceptu dočtete v článku Ladislava Vyhnánka. Mezinárodní trestní spravedlnost na horké léto 2015 asi nebude vzpomínat zcela v dobrém. Rusko vetovalo pokusy o zřízení nového tribunálu a Omar al-Bashir se soudům stále vyhýbá, ačkoliv čistě dle litery práva by již měly být procesy v plném proudu.

Příjemné čtení Vám přeje
za Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Hubert Smekal

Obsah

Odpovědnost zpravodajských serverů za komentáře uživatelů

1) Mezinárodní trestní spravedlnost | 6

Rusové vetují návrh na vytvoření tribunálu v RB OSN

Omar al-Bashir opět unikol spravodlivosti

Moderní technologie před mezinárodními trestními tribunály

2) Evropský systém ochrany lidských práv | 11

Nezákonné zadržívání v Afganistane

Evropský soud pro lidská práva vyzval Itálii k přijetí právní úpravy homosexuálních vztahů

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva | 14

Stav implementace UN Guiding Principles v Latinské Americe

Obchodování s lidskými orgány a základní právo na vodu

4) Česká republika a lidská práva | 20

I nepřímá diskriminace je diskriminací, připomněl Ústavní soud

Jenom ty mouchy vychytat...

+ Recenze: Eric A. Posner „The Twilight of Human Rights Law“

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Servis pro zájemce o lidská práva na webu Centra

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete několik zajímavých stránek, které by vám mohly usnadnit práci. Je tam například seznam letních škol, které můžete letos navštívit, včetně deadlinů, školného a odkazů.

Na webu je i *beta verze* našeho Manuálu k výzkumu lidských práv s řadou odkazů na užitečné zdroje včetně výzkumných mezinárodněprávních a lidskoprávních manuálů amerických univerzit nebo lidskoprávních blogů.

Více na www.centrumlidskaprava.cz.

Odovědnost zpravodajských serverů za komentáře uživatelů

Evropský soud pro lidská práva: *Delfi proti Estonsku*

Petr Suchánek

Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Delfi proti Estonsku* z června 2015 ukládá internetovým zpravodajským serverům povinnost aktivně monitorovat a odstraňovat nenávistné komentáře uživatelů umístěné pod zveřejněnými články. V opačném případě za tyto komentáře mohou nést odpovědnost. Dopad rozhodnutí však bude pravděpodobně omezený.

Delfi je estonský zpravodajský portál zaměřený na uživatele z pobaltských zemí. Mezi estonskými a lotyšskými uživateli se řadí mezi nejpopulárnější internetové stránky. V lednu roku 2006 byl na stránkách Delfi zveřejněn článek informující o zničení plánovaných ledových mostů (veřejných dopravních komunikacích existujících v zimě mezi estonskou pevninou a některými ostrovy na zamrzlém moři) lodní společností SLK, která zajišťuje trajektovou dopravu mezi pevninou a estonskými ostrovy. Pod článkem se objevila řada urážlivých komentářů namířených proti akcionáři firmy SLK, který byl v článku zmíněn.

Pasivní zprostředkovatel nebo aktivní tvůrce?

V březnu 2006 vyzval uražený akcionář společnost Delfi k odstranění závadných komentářů a vypla-

cení náhrady škody ve výši 32 000 eur. Společnost Delfi komentáře promptně odstranila, ale odmítla zaplatit odškodnění. Věcí se tudíž začaly zabývat estonské soudy. Společnost Delfi namítala, že nebyla ve smyslu estonského zákona implementujícího směrnici Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti za komentáře umístěné pod svými články odpovědná. Podle čl. 15 této směrnice totiž poskytovatelé informačních služeb, mezi něž se měla řadit i společnost Delfi, nemají povinnost dohlížet na jimi přenášené nebo ukládané informace nebo obecnou povinnost aktivně vyhledávat skutečnosti a okolnosti poukazující na jejich protiprávnost.

Estonské soudy však tento argument odmítly. Podle estonského nejvyššího soudu nebyla společnost Delfi ve vztahu k uživatelským komentářům poskytovatelem informačních služeb ve smyslu směrnice, který by měl jen pasivní technickou roli, ale aktivním tvůrcem obsahu. Uživatelské komentáře totiž na zpravodajském serveru Delfi tvořily integrovanou součást uživatelského rozhraní a aktivita uživatelů přinášela společnosti ekonomický prospěch. Ve spojení se skutečností, že server uživatelské komentáře aktivně spravoval a na rozdíl od uživatelů samotných je mohl odstraňovat, se společnost Delfi nemohla zbavit odpovědnosti za jejich obsah. Estonské soudy tak společnosti Delfi přičetly porušení obecné občanskoprávní povinnosti předcházet škodám a uložily jí zaplatit žalobci náhradu škody ve výši 320 eur, tedy podstatně méně, než žalobce požadoval.

Evropský soud pro lidská práva [1]

Společnost Delfi podala následně stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), v níž namítala, že přičítání odpovědnosti za komentáře uživatelů představovalo zásah do práva na svobodu projevu ve smyslu čl. 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“), který nemohla předvídat, protože spoléhala na transponovaná ustanovení směrnice 2000/31/ES. První senát ESLP v rozsudku z 10. října 2013 porušení čl. 10 Úmluvy neshledal. Přihlédl k tomu, že společnost Delfi jako jeden z největších zpravodajských portálů v Estonsku měla možnost zvážit všechna zákonná rizika spojená se svou činností, včetně toho, že může být považována za tvůrce obsahu. Zásah do čl. 10 Úmluvy přitom podle prvního senátu sledoval legitimní cíl v podobě ochrany osobnostních práv žalobce a vzhledem k otevřeně nenávislné povaze komentářů, jejich nedostatečnému monitorování ze strany Delfi a nízkému odškodnění se jednalo o zásah přiměřený.

Povinnost aktivně bojovat s nenávistí

Společnost Delfi věc následně předala velkému senátu ESLP. Odstraňování nenávislných komentářů na základě upozornění uživatelů považovala za dostačující systém ochrany práv třetích osob. Povinnost serveru spravovat komentáře uživatelů nad rámec tohoto systému by podle ní mohla mít negativní dopad na svobodu projevu na internetu. Vedle toho zpochybňovala přičítanou aktivní roli ve vytváření uživatelského obsahu a poukazovala na rozpor rozhodnutí s ustanoveními směrnice 2000/31/ES.

Velký senát ESLP však v rozsudku z 16. června 2015 rozsudek prvního senátu potvrdil. Podle velkého senátu mají členské státy v souladu s čl. 10 Úmluvy právo dovozovat odpovědnost internetových zpravodajských serverů za uživatelské komentáře naplňující znaky hate speech, pokud tyto zpravodajské portály nepodniknou patřičné kroky k bezodkladnému odstranění těchto komentářů, a to i bez upozornění osob, které tyto komentáře poškozují (odst. 159). ESLP zde opět projevil svůj přísný přístup k nenávislným projevům patrný v jiném kontextu například z rozhodnutí *Le Pen proti Francii* nebo *Féret proti Belgii*. Existence nenávislných proje-

vů na zpravodajských serverech představuje ve světle tohoto přístupu protiprávní stav, na jehož odstranění existuje silný společenský zájem.

Společnost Delfi se podle velkého senátu nemohla zbavit odpovědnosti za obsah uživatelských komentářů ve smyslu čl. 15 směrnice 2000/31/ES, protože komentáře uživatelů byly důležitou součástí charakteru služeb, které nabízela a vykonávala nad jejich obsahem kontrolu (odst. 146). V tomto ohledu přitom podle velkého senátu společnost Delfi nepodnikla dostatečné kroky k potlačování nenávislného obsahu. Systém filtrující vulgarismy a odstraňování nenávislných komentářů na základě upozornění uživatelů nepředstavoval podle ESLP v případě velkého komerčního zpravodajského serveru dostatečnou prevenci šíření nenávislných projevů (odst. 156). Vyvození odpovědnosti společnosti Delfi za nenávislné komentáře uživatelů tak podle ESLP bylo předvídané zákonem, sledovalo legitimní cíl v podobě ochrany práv třetích osob a potírání hate speech a vzhledem k okolnostem případu nebylo disproporční.

Konjunkce mnoha proměnných

Rozhodnutí velkého senátu ESLP ve věci *Delfi proti Estonsku* zdánlivě zakládá povinnost online platform aktivně monitorovat uživatelské komentáře k předcházení odpovědnosti za nezákonný obsah. Při bližším ohledání je však dopad rozhodnutí v několika ohledech omezený. Velký senát výslovně konstatoval, že jeho argumentace se nevztahuje na internetové

The screenshot shows the Delfi website interface. At the top, there is a navigation bar with the Delfi logo and various menu items like 'Ilmateade', 'Horoskoop', and 'TV-kava'. Below the navigation bar, there is a main banner with the text 'Olulised uudised jõuavad mobiilis alati Sinuni!' and buttons for downloading the app from the App Store, Google Play, and Windows Phone Store. The main content area features several news articles, including one titled 'FOTOD JA TV3 VIDEO: Linnapea seisab! Edgar Savisaar tõusis Vabaduse väljakul rahvast tervitades ratastoolist püsti' and another titled 'Vene poliitpögenik pakub enda väljavahetamist Eston Kohveri vastu'. There are also advertisements for 'VANEMUINE' and 'smsraha'. The bottom of the page shows lottery advertisements for 'VIKING LOTTO' and 'BINGO LOTTO'.

Screenshot úvodní stránky zpravodajského serveru Delfi [2]

platformy, kde dochází k diskuzi uživatelů bez zásahů provozovatele a kde provozovatelem není poskytován žádný obsah, což je případ sociálních médií nebo diskusních fór. Rovněž se nevztahuje na případy, kdy je obsah poskytován na nekomerčních internetových stránkách, jako jsou osobní blogy (odst. 116).

Z rozhodnutí velkého senátu je také patrné, že v dané situaci šlo o komentáře, které měly evidentně nenávistný obsah. Odpovědnost zpravodajských serverů za neodstranění závadného obsahu by se tedy neměla vztahovat na situace, z nichž je posouzení závadnosti obsahu složitější.[1] Důležitým faktorem bude také systém, který konkrétní zpravodajský systém bude využívat ke správě komentářů a předcházení nenávistným projevům.

Nejzásadnější proměnou bude však vždy způsob, kterým vnitrostátní soudy v zemích Evropské unie posoudí dopad implementovaných ustanovení směrnice 2000/31/ES, která se v obecné rovině na zpravodajské portály nepochybně vztahuje. Ve věci *Delfi proti Estonsku* ESLP přijal za svůj závěr estonských soudů, které dopad transponovaných ustanovení směrnice vyloučily a místo toho dovodily odpovědnost dle obecných ustanovení o náhradě škody. Imperativ ESLP aktivně předcházet nenávistným projevům na zpravodajských serverech tak bude vždy záviset na tom, zda soudy posoudí zpravodajský server jako aktivního účastníka na tvorbě uživatelského obsahu. Společné nesouhlasné stanovisko soudců Sajó a Tsotsoria ostře odmítající koncepci představenou ve většinovém stanovisku poukazuje na to, že se bude jednat o kontroverzní otázku. Reálný dopad rozhodnutí *Delfi proti Estonsku* tak bude záviset na konjunkci mnoha proměnných, k níž pravděpodobně nebude docházet často.

Příklad z České republiky

Odpovědnost zpravodajského serveru za uveřejněné uživatelské komentáře dovodily začátkem roku 2015 i české soudy. Jaroslav Suchý, který proslul pohlazením amerického prezidenta Baracka Obamy po tváři při jeho návštěvě Prahy v roce 2009, zažaloval vydavatele serveru Parlamentní listy Our Media za urážky v komentářích pod články informujícími o jeho osobě. Městský soud v Praze Jaroslavu Suchému přiznal odškodné ve výši 150 000 Kč.[2] Our Media se proti rozhodnutí Městského soudu odvolala, a proto nejde o konečné rozhodnutí ve věci.

Směrnice 2000/31/ES je do českého právního řádu transponována prostřednictvím zákona č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti. Podle § 5 odst. 1 tohoto zákona je poskytovatel služ-

by, jež spočívá v ukládání informací poskytnutých uživatelem, odpovědný za obsah informací uložených uživatelem, pokud vzhledem k předmětu své činnosti a okolnostem a povaze případu mohl vědět, že obsah ukládaných informací nebo jednání uživatele jsou protiprávní, nebo pokud se prokazatelně dozvěděl o protiprávní povaze obsahu ukládaných informací nebo o protiprávním jednání uživatele a neprodleně neučinil veškeré kroky, které lze po něm požadovat, k odstranění nebo znepřístupnění takovýchto informací.

Parlamentní listy na rozdíl od zpravodajského serveru Delfi na opakované výzvy k odstranění komentářů, které se na tomto serveru objevily již v roce 2011, nereagovaly. Uplatnění odpovědnosti podle zákona č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti tudíž není předmětem sporu. Ve své reakci na rozhodnutí soudu se proto Parlamentní listy soustředily na zpochybňování vhodnosti postihu, jeho kritiku jako zásahu do svobody projevu a podnikání a diskreditaci osoby žalobce.[3] Argumenty obsažené v rozsudku *Delfi proti Estonsku*, které podporují postihování nenávistných projevů na zpravodajských serverech, však mohou být tím, co udrží u soudu druhé instance miský vah na straně žalobce.

Poznámky:

[1] Dirk Voorhoof. 2015. „Delfi AS v. Estonia: Grand Chamber confirms liability of online news portal for offensive comments posted by its readers“. *Strasbourg Observers*. 18. 6. 2015 (strasbourgobservers.com/2015/06/18/delfi-as-v-estonia-grand-chamber-confirms-liability-of-online-news-portal-for-offensive-comments-posted-by-its-readers/).

[2] Ondřej Mrázek. 2015. „Přelomový verdikt: Za rasistickou diskusi mají Parlamentní listy zaplatit 150 000 korun“. *Romea.cz*. 28. 1. 2015 (www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/prelomovy-verdikt-za-rasistickou-diskusi-maji-parlamentni-listy-zaplatit-150-000-korun).

[3] 2015. Aktivista Suchý po nás chtěl 5 milionů za údajnou rasistickou diskusi pod článkem. „Zatím mu soud přiznal 150 tisíc a vše pokračuje“. *Parlamentní listy*. 27. 1. 2015 (www.parlamentnilisty.cz/arena/tema/Aktivista-Suchy-po-nas-chtel-5-milionu-za-udajnou-rasistickou-diskusi-pod-clankem-Zatim-mu-soud-priznal-150-tisic-a-vse-pokracuje-359060).

Zdroje:

Rozsudek Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 6. 2015, *Delfi proti Estonsku*. Číslo stížnosti 64569/09. Dostupné z: hudoc.echr.coe.int/en-g?i=001-155105.

Fotografie:

[1] Evropský soud pro lidská práva, foto: Council of Europe Credits.

[2] Screenshot úvodní stránky zpravodajského serveru Delfi.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Rusové vetují návrh o vytvoření tribunálu v Radě bezpečnosti OSN

Vojtěch Kyselý

Zástupce Ruské federace v Radě bezpečnosti OSN na konci července 2015 vetoval návrh na vytvoření mezinárodního tribunálu, který by vyšetřil události spojené s pádem malajsijského Boeingu 777, jenž se zřítil v polovině července 2014 na východě Ukrajiny.

Ve středu 29. července 2015 se v New Yorku konalo zasedání Rady bezpečnosti (RB) OSN, na němž se hlasovalo i o možnosti vytvoření tribunálu, který by se věnoval vyšetřování údajného sestřelení malajsijského letadla.

Vzájemné obviňování ničemu neprospělo

Pravidelný let číslo MH17 mířil z nizozemského Amsterdamu do malajsijské metropole Kuala Lumpur. Boeing 777 se z dosud neznámých informací zřítil nedaleko vesnice Hrabove ležící v Doněcké oblasti na východě Ukrajiny. Při pádu letadla zahynulo všech 298 cestujících i členů posádky.

Západ z činu obviňuje proruské separatisty, kteří měli k sestřelení letounu údajně použít ruský protiletadlový raketový komplet Buk. Rusko obvinění odmítá. Německá Spolková zpravodajská služba BND ve své detailní zprávě uvedla, že letadlo bylo sestřeleno separatisty, kteří k tomu využili právě systém Buk. Ten však nebyl ruské provenience, nýbrž byl ukořistěn z opuštěných skladů ukrajinské armády na východě země.[1]

Hlasování proběhlo podle předpokladů

Ruská delegace však již dlouho před samotným hlasováním proklamovala, že tento návrh nepodpoří a bude ho vetovat. Navíc asi hodinu před začátkem hlasování ruský prezident Vladimir Putin v rámci rozhovoru s nizozemským premiérem Markem Ruttem prohlásil, že je proti návrhu vytvoření takového soudního tělesa. Hlasování nakonec skončilo podle předpokladů – 11 členů Rady bylo pro, tři členové se zdrželi (Čína, Venezuela a Angola) a Rusko hlasovalo proti.

S návrhem na vytvoření tohoto tribunálu přišla pětice států – Austrálie, Ukrajina, Belgie, Nizozemsko a Malajsie.[2] Malajsie, hlavní autor návrhu, argumentovala tím, že zříčení letadla představuje hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost, což umožňuje podle článku VII Charty OSN vytvořit mezinárodní tribunál pro vyšetření dané události. Pětice států po hlasování uvedla, že bude zvažovat další možnosti, jak spustit nezávislé mezinárodní vyšetřování.

Ruský pohled

Ruský velvyslanec při OSN Vitalij Čurkin dříve přišel s vlastním návrhem, který počítal s větším zapojením OSN do vyšetřování pádu letadla, nicméně v něm nebyla ani zmínka o možnosti vytvoření vyšetřovacího tribunálu. Ruská strana to zdůvodňuje obavou z další politizace ukrajinského konfliktu a hrozící kontraproduktivity, když ještě nebylo uzavřeno dosavadní nizozemské vyšetřování. Rusové také tvrdí, že nepovažují za nutné vytvářet zvláštní mezinárodní tribunál, když lze čin vyšetřit i bez něho.

Velvyslanec Ruské federace při OSN Vitalij Čurkin s tehdejším prezidentem RF Dmitrijem Medveděvem [1]

Čurkin také dlouhodobě tvrdil, že Rusové mají proti společnému návrhu pětice států právní, praktické i politické námítky. Veto návrhu odůvodnil i tak, že žádný mezinárodní tribunál ještě podle článku VII Charty OSN nebyl vytvořen proto, aby vyšetřil pád civilního letadla. Jako příklady z praxe podporující jeho tezi uvedl Čurkin dvě události – sestřelení ruského civilního letounu ukrajinskou protiletadlovou střelou v říjnu 2001 nebo obdobné sestřelení íránského civilního letounu americkým křižníkem v červenci 1988.

Reakce na veto a nástin možného vývoje

Ruské veto okamžitě vyvolalo bouřlivé reakce, které asi nejlépe ilustruje politicky i diplomaticky poměrně nekorektní prohlášení ukrajinského ministra zahraničních věcí Pavla Klimkina, který prohlásil, že neexistuje žádný důvod pro vetování takového návrhu, leda že by ho vetoval sám pachatel.

Nezávisle na těchto diskuzích by měla být v říjnu 2015 zveřejněna zpráva Nizozemského bezpečnostního úřadu OVV, v níž by měla být definitivně určena příčina pádu letadla.

V současné chvíli tedy nemůžeme s jistotou říct, zda se v blízké budoucnosti dočkáme mezinárodního vyšetřování pádu malajsijského letadla na východě Ukrajiny. Jako pravděpodobná se jeví varianta, že k případnému posunu dojde až po vydání nizozemské zprávy.

Poznámky:

[1] Celou zprávu německých zpravodajců lze dohledat na <http://www.spiegel.de/politik/ausland/mh17-laut-bnd-waren-separatisten-fuer-absturz-verantwortlich-a-997885.html>.

[2] Proč právě těchto pět států? Malajsie z důvodu, že letoun patřil malajsijským aerolinkám. Na palubě letounu bylo celkem 224 Nizozemců, Australanů a Belgičanů (Nizozemců bylo 193). Letoun se zřítil na východě Ukrajiny.

Zdroje:

Reuters. Russia vetoes bid to set up tribunal for downed flight MH17. 29. července 2015 (<http://www.reuters.com/article/2015/07/29/us-ukraine-crisis-mh17-un-idUSKC-N0Q32GS20150729>).

TASS. Russia vetoes UN Security Council resolution on MH17 plane crash in Ukraine. 29. července 2015 (<http://tass.ru/en/world/811549>).

Fotografie:

[1] Velvyslanec Ruské federace při OSN Vitalij Čurkin s tehdejšími prezidentem RF Dmitrijem Medveděvem, foto: The Presidential Press and Information Office, Wikimedia Commons, CC-BY-3.0.

Omar al-Bashir opět unikol spravedlivosti

Katarína Hukelová

V júní 2015 svítila nádej, že sudánsky prezident Omar al-Bashir obvinený z vojnových zločinov, zločinov proti ľudskosti a z genocídy bude zatknutý a vydaný do Haagu. Situácia sa napokon vyvinula úplne inak.

V dňoch 7. až 15. júna 2015 sa zrak medzinárodného spoločenstva upieral do Johannesburgu v Juhoafrickej republike, kde sa konal 25. summit Africkej únie. Summitu sa zúčastnil aj neslávne známy prezident Sudánu Omar al-Bashir, na ktorého Medzinárodný trestný súd (MTS) vydal zatykač pre spáchanie zločinov podľa medzinárodného práva.

V roku 2003 vyústili nepokoje medzi africkými farmármi a arabskými nomádmi v Darfúre na východe Sudánu do zásahu arabskej milície Janjaweed prezývanej „diabli na koňoch“, ktorú povolala sudánska vláda. Vyše štyristo tisíc ľudí bolo zavraždených a viac než dva a pol milióna ľudí muselo opustiť svoje domovy. V júni 2005 na základe rezolúcie Rady bezpečnosti OSN č. 1593 začal MTS vyšetřovanie udalostí v Darfúre, čo vyústilo do vydania prvého zatykača na Omara al-Bashira v marci 2009 za spáchanie vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti. V júli 2010 nasledovalo vydanie dodatočného zatykača aj za spáchanie zločinu genocídy. Sudánsky prezident sa tak stal prvou úradujúcou hlavou štátu obvinenou MTS.

Omar al-Bashir [1]

S vydaním zatykača na Omara al-Bashira zaslal MTS všetkým signatárom Rímskeho štatútu žiadosť o jeho zatknutie a vydanie. Juhoafrická republika ako členský štát Rímskeho štatútu bola v zmysle jeho ustanovení povinná zatknúť Omara al-Bashira v momente, keď vstúpil na územie Juhoafrickej republiky. Medzinárodné spoločenstvo spolu s mnohými mimovládnymi organizáciami a aktivistami vyvíjali nátlak na vládu v Južnej Afrike, aby na základe zatykača MTS zadržala a vydala Omara al-Bashira do Haagu. Al-Bashir však s dovoľením Juhoafrickej vlády slobodne z krajiny odcestoval, a to aj napriek tomu, že súd v Pretórii vydal súdny rozkaz, ktorý mu zakazoval opustiť krajinu.

Africká únia dlhodobo odmieta snahy MTS o zatknutie Omara al-Bashira argumentujúc tým, že Omar al-Bashir ako úradujúci sudánsky prezident požíva prezidentskú imunitu a nemôže byť stíhaný pokiaľ je v úrade. Podľa článku 27 Rímskeho štatútu MTS však postavenie žiadnej osoby, bez ohľadu na to či ide o hlavu štátu, vlády, člena vlády alebo parlamentu, nemá vplyv na jej trestnú zodpovednosť. Žiadne imunity založené národným alebo medzinárodným právom nesmú byť prekážkou uplatnenia jurisdikcie súdu.

Omar al-Bashir, ktorý vládne v Sudáne už od roku 1989 sa teda podobne ako v októbri 2011 pri návšteve Malawi opäť vyhol zatknutiu a odovzdaniu MTS. Keďže samotný MTS nemá policajné jednotky, ktoré by mohli operovať na území signatárskych krajín, je závislý od spolupráce s týmito štátmi a je obrovskou prekážkou pri stíhaní zločínov zo strany MTS, ak tieto nespolupracujú.

Zdroje:

Al Jazeera: Fatou Bensouda: S Africa had to arrest Omar al-Bashir, *Al Jazeera*, 27. jún 2015 (<http://www.aljazeera.com/programmes/talktojazeera/2015/06/fatou-bensouda-africa-arrest-omar-al-bashir-150626132631885.html>).

Bowcott, O.: Sudan president Omar al-Bashir leaves South Africa as court considers arrest, *The Guardian*, 15. jún 2015 (<http://www.theguardian.com/world/2015/jun/15/south-africa-to-fight-omar-al-bashirs-arrest-warrant-sudan>).

ICC: ICC-02/05-01/09, Situation in Darfur, Sudan in the case of The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, Pre-Trial Chamber II, 13. jún 2015 (<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1995566.pdf>).

Fotografie:

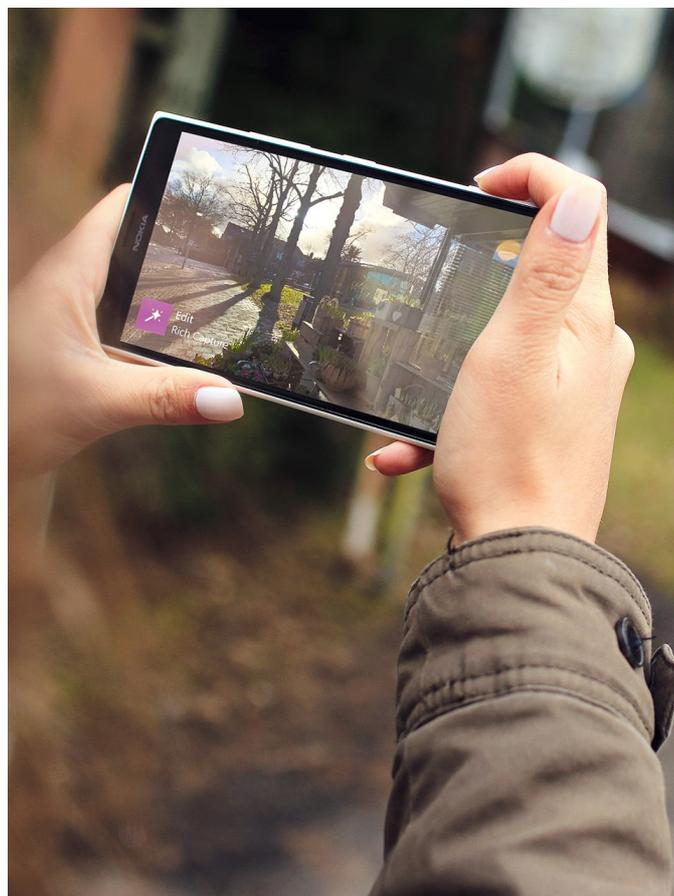
[1] Omar al-Bashir. Zdroj: Al Jazeera English, 4. január 2011, Wikimedia Commons, CC BY-SA 2.0.

Moderní technologie před mezinárodními trestními tribunály

Veronika Bazalová

V červenci 2015 zveřejnila žalobkyně Mezinárodního trestního soudu Fatou Bensouda návrh strategického plánu na léta 2016 až 2018. Tento plán by měl v nadcházejících letech směřovat činnost jejího úřadu. Klíčovou rolí v něm hraje práce s netradičními důkazními prostředky v rámci vyšetřování – moderními technologiemi.

Vzhledem k tomu, že Mezinárodní trestní soud (dále jen MTS nebo Soud) nedisponuje vlastní policií nebo jiným vynučovacím orgánem, je v oblasti získávání důkazů do velké míry závislý na součinnosti států, které přijaly jurisdikci Soudu. Přehled důkazních prostředků, které lze před MTS použít, nalezneme v Římském statutu, zakládacím dokumentu MTS. Římský statut za důkazní prostředky explicitně označuje výpověď svědka a předložení písemností a protokolů (čl. 69 odst. 2 Římského statutu). Že se nejedná o vyčerpávající výčet, naznačuje odkaz na „jiné důkazy“ (čl. 64 odst. 6 písm. b) Římského statutu) a pravomoc Soudu vyžadovat předložení veškerých důkazů, které považuje za potřebné pro objasnění skutečného stavu věci (čl. 69 odst. 3 Římského statutu).

Ilustráční snímek [1]

V dnešní době, kdy zažíváme nebývalý rozmach v užívání moderních technologií, mají strany řízení před mezinárodními trestními tribunály mnohem větší možnosti než dříve. Mohou totiž spoléhat na informace z otevřených zdrojů (*open-source intelligence*), které jsou navázané na používání moderních technologií a Internetu. Především se může jednat o informace od samotných svědků zločinů („*user generated content*“) v podobě fotografií a videí pořízených pomocí chytrého telefonu a nahraných na YouTube nebo sociální sítě (Facebook, Twitter apod.). Mimo důkazů pořízených samotnými svědky jsou „novodobým“ důkazním prostředkem satelitní snímky krajiny, které mohou zachytit její změny v čase, a přinést tak svědectví o rozsáhlých porušeních lidských práv.

Videa pořízená účastníky a svědky nepokojí se již ukázala jako užitečná při vyšetřování situace v Libyi. Předchozí žalobce MTS Luis Moreno Ocampo takové video použil, aby před Soudem prokázal smrt libyjského vůdce Muammara Kaddáfího. S použitím fotografií a videí se ovšem váže spousta sporných momentů. Ideální důkaz v podobě fotky nebo videa by měl zachycovat čas a místo jeho pořízení. Dále by měl

odhalovat status oběti, tedy zda jde o přímého účastníka konfliktu, nebo o civilistu. V neposlední řadě jsou nezbytné indicie o statusu pachatele – zda patří k některé straně konfliktu a případně k jaké (dle uniformy, nášivek na oblečení) či zda se zodpovídá svým nadřízeným (např. po provedení činu podává hlášení skrze vysílačku).

V řízeních před MTS je požadavek na identifikaci pachatele zvláště významný, jelikož Soud stíhá pouze ty osoby, které jsou v rámci hierarchie strany konfliktu (armády, povstalecké skupiny) nejvýše postavené.[1] Videa však s největší pravděpodobností nebudou zachycovat přímo odpovědnou osobu (velitele) pro účely řízení před MTS, ale pouze běžné členy ozbrojené skupiny.

Satelitní snímky na rozdíl od videí a fotografií většinou obsahují veškeré podstatné informace ohledně času pořízení a lokace. Překážky použití satelitních snímků jako důkazního materiálu v soudním řízení spočívají především v jejich nedostupnosti. Satelitní snímky většinou pořizují soukromé komerční společnosti, jejichž motivem je mít ze snímků finanční

úspěch. Jejich získání tak může být pro strany trestního řízení příliš drahé. Patrick Kroker jako další omezení identifikoval neexistenci ustálené metodologie pro analýzu satelitních snímků, potenciálně zkreslenou interpretaci snímků (především lidskoprávními organizacemi), která nemusí odpovídat standardu pro soudní řízení, a neznalost soudců, jak s takovými důkazy pracovat.[2]

Úvahy o důkazních materiálech pořízených za pomoci moderních technologií nezůstávají pouze v teoretické rovině. Výsledkem aktivní snahy usnadnit sběr důkazů v průběhu ozbrojených konfliktů by měla být mobilní aplikace *MediCapt*. Ta je určena pro lékaře, kteří působí v postižených oblastech, ke zdokumentování sexuálního násilí. V aplikaci se shromáždí lékařské údaje o oběti a fotodokumentace jejího zranění a následně se informace zašlou do zabezpečeného cloudového úložiště. Tato aplikace má potenciál odhalit rozsáhlé sexuální násilí. Na druhou stranu pokud by ovšem došlo k jejímu masovému využívání, mohla by přinést i negativa. Lékařská zařízení by se mohla stát cílem útoků pachatelů, kteří by se snažili sběr důkazů zhatit.

Závěrem je potřeba zdůraznit, že výše uvedené typy důkazů navázané na moderní technologie nelze většinou použít jako samostatné usvědčující důkazy, jelikož tyto důkazní prostředky často neobsahují kompletní informace (čas, místo, status oběti, status pachatele). Mohou být ovšem velmi užitečnými podpůrnými důkazy, které ve spojení s tradičními důkazy (výpověď svědků, předložení písemností a protokolů) mohou pomoci usvědčit pachatele nejzávažnějších mezinárodních zločinů.

Poznámky:

[1] Jak vyplývá z prohlášení bývalého žalobce MTS, Luise Morena Ocampo, bližší viz http://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/1fa7c4c6-de5f-42b7-8b25-60aa962ed8b6/143594/030905_policy_paper.pdf.

[2] Bližší viz <https://cicglobaljustice.wordpress.com/2015/04/23/satellite-imagery-as-evidence-for-international-crimes/>.

Zdroje:

Cole, A. Pictures of Atrocity: Turning Video Footage into Evidence of War Crimes, *Open Society Foundations*, 7. března 2012 (<https://www.opensocietyfoundations.org/voices/pictures-of-atrocity-turning-video-footage-into-evidence-of-war-crimes>).

Kroker, P. Satellite imagery as evidence for international crimes, *Coalition for the ICC – Global Justice*, 23. dubna 2015 (<https://cicglobaljustice.wordpress.com/2015/04/23/satellite-imagery-as-evidence-for-international-crimes/>).

Office of the Prosecutor, ICC. *Strategic plan 2016–2018*, 6. července 2015 (http://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/070715-OTP_Strategic_Plan_2016-2018.pdf).

Physicians for Human Rights. *MediCapt*, (<http://physicians->

forhumanrights.org/medicapt/?referrer=http://www.ijmonitor.org/2015/05/using-technology-to-end-impunity-for-mass-atrocities-including-rape/).

Fotografie:

[1] Ilustrační snímek, foto: Jan Vašek, Pexels, CC0 / Public Domain.

[2] Satelitní snímek zničeného mostu v Súdánu, foto: Enough Project, Flickr, CC BY-NC-ND 2.0.

Lidská práva v mezinárodní politice

U nakladatelství Wolters Kluwer právě vyšla kniha *Lidská práva v mezinárodní politice*, jejímiž hlavními autory jsou Pavel Dufek (FSS MU) a Hubert Smekal (FSS MU). Na publikaci se dále podíleli například Ivo Pospíšil (generální sekretář Ústavního soudu), Veronika Bílková (zástupkyně ČR v Benátské komisi, ÚMV a PrF UK) či Lubomír Majerčík (vedoucí analytického odboru Ústavního soudu). Vedle Huberta Smekala za Centrum pro lidská práva do knihy přispěli též Katarína Šipulová a Lukáš Hoder.

EDIČNÍ ŘADA LIDSKÁ PRÁVA

Lidská práva v mezinárodní politice

PAVEL DUFEK
HUBERT SMEKAL
A KOLEKTIV

 Wolters Kluwer

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Nezákonné zadržiavanie v Afganistane

Serdar Mohammed proti Ministerstvu spravodlivosti

Lucia Krajčovicová

Britský Odvolací súd začiatkom augusta rozhodol, že Serdar Mohammed, ktorého britské ozbrojené sily v roku 2010 štyri mesiace zadržovali v Afganistane, bol zbavený slobody protiprávne. Prípado sa okrem skutkovej podstaty zaoberá aj postavením Európskeho dohovoru v systéme medzinárodného práva a vzťahom práva ľudských práv a medzinárodného humanitárneho práva.

Základné fakty

Serdar Mohammed bol zajatý počas britských operácií v Afganistane v provincii Helmand v apríli 2010. Po tom, ako na neho strieľali a pustili vojenského psa, skončil vo väzbe bez kontaktu s právnikom. Namiesto zákonných 96 hodín v nej ale pobudol 110 dní pre podozrenie, že je jedným z veliteľov Talibanu a údajne sa podieľal na výrobe improvizovaných výbušných zariadení. Nakoniec skončil v rukách afganských autorít, kde pobudol až do začiatku tohto roku, pričom tvrdí, že bol mučený.

Rozsudok odvolacieho súdu potvrdil rozhodnutie nižšieho súdu z minulého roku, a teda, že Serdar Mohammed bol zadržovaný protiprávne. Britské ozbrojené sily, ktoré boli súčasťou Medzinárodných bezpečnostných podporných síl (ISAF), totiž na to nemali právnu autoritu. Tým došlo k porušeniu článku 5 Európskeho dohovoru (právo na slobodu a bezpečnosť) a vznikol nárok na odškodnenie.

Reakcie z najvyšších miest

Zatiaľ čo právnikov zastupujúcich Serdara Mohammeda rozsudok potešil, členov vlády naopak rozčaroval. Ministerka ozbrojených síl Penny Mor-daunt vyjadrila nad rozsudkom sklamanie a plánuje odvolanie k Najvyššiemu súdu. Podľa nej je absurdné, aby zločincovi, ktorého zatknutie si vyžiadalo zranenie troch britských vojakov, mohli zadržiavať len pár hodín.

Prípado podľa nej zdôraznil potrebu nastoliť v ozbrojených konfliktoch primát medzinárodného humanitárneho práva a Ženevských konvencií, a nie Európskeho dohovoru. Minister obrany Michael Fallon sa obáva, že prípadom by sa mohli nechať inšpirovať aj iní zadržaní a mohli by začať hromadne vznášať nároky na Veľkú Britániu.

Horkú slinu museli prehltnúť aj rozsudok vynášajúci sudcovia, ktorí sa v prípade zaoberali otázkou extrateritoriálnej aplikácie Dohovoru, ktorému britské ozbrojené sily v zahraničných operáciách podliehajú. Európsky súd pre ľudské práva totiž v prípade *Al-Skeini proti Spojenému kráľovstvu* rozšíril pole pôsobnosti Dohovoru a britské súdy sú týmto rozšírením viazané na základe rozhodnutia Najvyššieho súdu v prípade *Smith proti Ministerstvu obrany*. Lordi Thomas, Jones a Beaton vyjadrili obavy z čoraz extenzívnejšej aplikácie princípu extrateritoriálneho pôsobenia Dohovoru.

Chýbajúci právny základ

Odvolací súd hľadal právny základ pre zadržanie Serdara Mohammeda na viac ako 96 hodín, ale nepodarilo sa mu ho nájsť ani v domácom, ani v medzinárodnom práve. Humanitárne právo síce v nemedzinárodných ozbrojených konfliktoch zadržiavanie výslovne nezakazuje, ale absencia zákazu nestačí na oprávnenie k zadržiavaniu. Britská vláda by musela pre tento krok nájsť oporu v britských zákonoch, čo sa jej nepodarilo.

Britské sily v Afganistane [1]

Navyše porušila afganské právo a principy, na základe ktorých operovali ISAF.

Zdroje:

Aughey, Sean; Sari, Aurel. 2015. "The Authority to Detain in NIACs Revisited: Serdar Mohammed in the Court of Appeal". *EJIL: Talk!* 5. august 2015 (www.ejiltalk.org/the-authority-to-detain-in-niacs-revisited-serdar-mohammed-in-the-court-of-appeal/).

Bowcott, Owen. 2015. "British forces illegally detained Afghan suspect, court of appeal rules". *The Guardian*. 30. júl 2015 (www.theguardian.com/law/2015/jul/30/british-forces-illegally-detained-afghan-suspect-court-of-appeal-rules).

Farmer, Ben. 2015. "MoD says law must change after UK's Afghan detention policy ruled illegal". *The Telegraph*. 30. júl 2015 (www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/11774564/MoD-says-law-must-change-after-UKs-Afghan-detention-policy-ruled-illegal.html).

Mačák, Kubo. 2014. "No Legal Basis under IHL for Detention in Non-International Armed Conflicts? A Comment on Serdar Mohammed v. Ministry of Defence". *EJIL: Talk!* 5. máj 2014 (www.ejiltalk.org/no-legal-basis-under-ihl-for-detention-in-non-international-armed-conflicts-a-comment-on-serdar-mohammed-v-ministry-of-defence/).

Milanovic, Marko. 2015. "Some Thoughts on the Serdar Mohammed Appeals Judgement". *EJIL: Talk!* 10. august 2015 (www.ejiltalk.org/some-thoughts-on-the-serdar-mohammed-appeals-judgment/).

Fotografie:

[1] Britské sily v Afganistane, autor: Steve Cushman, Wikimedia Commons.

[2] Penny Mordaunt, autor: Gareth Milner, Flickr, CC BY 2.0.

Penny Mordaunt [2]

Evropský soud pro lidská práva vyzval Itálii k přijetí právní úpravy homosexuálních vztahů

Oliari a ostatní proti Itálii

Martina Grochová

Itálie nedodržela své závazky plynoucí z článku 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, když nepřijala odpovídající úpravu, která by umožnila homosexuálním párům formalizovat jejich soužití. Evropský soud pro lidská práva tak překonal svůj názor vyslovený v rozsudku *Schalk a Kopf proti Rakousku*. Na manželství však homosexuální páry nárok stále nemají.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“) je živoucí instrument. To vyslovil Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) již ve svém rozhodnutí *Tyrer proti Spojenému království* [1], kde konstatoval, že jsou možné posuny v jeho judikatuře, dojde-li k dostatečné změně v evropské společnosti. V málokteré oblasti práva však lze z toho plynoucí proměny názoru vysloveného v jeho rozhodnutích sledovat tak dobře, jako v otázkách spojených se sexuální orientací jednotlivce. Pokud jde o otázku práv homosexuálů na respektování soukromého a rodinného života, ESLP se opakovaně zabýval především problematikou adopcí homosexuálním jednotlivcem a homosexuálním párem a také problematikou sňatků homosexuálů a registrovaných partnerství.[2]

Vývoj judikatury ve vztahu k právům homosexuálů

K posunu v judikatuře ESLP došlo dosud zejména ve vztahu k adopcím dítěte jednotlivce homosexuální orientace. Ve svém rozsudku *Fretté proti Francii* [3] totiž ESLP vyslovil, že v Evropě neexistuje v této otázce konsensus, a tedy že homosexuální orientace žadatele o adopci může být dostatečným důvodem pro zamítnutí žádosti a nejedná se o diskriminační jednání. Tento názor byl následně překonán v rozsudku *E.B. proti Francii* [4], kde ESLP uvedl, že z článku 8 Úmluvy sice neplyne právo adoptovat dítě, pokud se však už státy rozhodnou toto právo uzákonit, nemohou přístup k němu omezit diskriminující způsobem.

K otázce povinnosti státu otevřít homosexuálním párům manželství či registrované partnerství se ESLP vyjádřil ve svém rozsudku *Schalk a Kopf proti Rakousku* [5], kde uvedl, že státy nemají povinnost otevřít manželství homosexuálním párům. To totiž nemůže plynout ani z článku 12 Úmluvy, který hovoří o svazku muže a ženy, a zároveň ani z článku 8 Úmluvy, neboť ten je normou obecnější. Manželství je his-

toricky institucí spojující muže a ženu a jeho chápání je ovlivněno kulturní a společenskou realitou. Státy proto mají široký prostor pro uvážení, zda manželství umožní i homosexuálním párům.

Kromě práva na manželství se ESLP ve vztahu k homosexuálům zabýval v rozsudku *Schalk a Kopf* také právem na jinou institucionalizaci homosexuálního soužití. K tomu ESLP uvedl, že pokud jde o možnost právního stvrzení homosexuálních vztahů, konsenzus v Evropě se teprve formuje, státy proto musí mít široký prostor k uvážení, kdy takovou úpravu uzákonit. V Rakousku došlo k uzákonění registrovaného partnerství v roce 2010 a ESLP uzavřel, že mu nelze vyčítat, že tak nebylo učiněno již dříve.

Italští homosexuálové mají právo na registrované partnerství

Ve svém nejnovějším rozsudku k této otázce, *Oliari a ostatní proti Itálii* [6], posuzoval ESLP situaci tří homosexuálních párů, které se v Itálii domáhaly možnosti uzavřít manželství nebo své partnerství jinak právně potvrdit. V Itálii však právní úprava registrovaného partnerství či obdobného institutu neexistuje. Stěžovatelé tvrdili, že jim je v Itálii upíráno právo na respektování rodinného a soukromého života a že jsou diskriminováni na základě sexuální orientace.

ESLP se tedy znovu zabýval jak povinností státu otevřít manželství homosexuálním párům, tak i jejich povinností nabídnout jim alternativní prostředky právního potvrzení jejich vztahu. A právě v otázce povinnosti zakotvit registrované partnerství dal stěžovatelům za pravdu. Je však třeba říci, že rozsudek nelze příliš paušalizovat, protože argumentace ESLP je založena především na specifických okolnostech italské situace.

Soud sice poukázal na to, že od rozhodnutí ve věci *Schalk a Kopf* došlo k uzákonění registrovaného partnerství či obdobného institutu ve většině států Rady Evropy a ke dni rozhodnutí tak tento institut zná 24 ze 47 států, avšak toto zjištění nebylo rozhodující. ESLP v rozsudku uvedl, že argumentace Itálie nebyla přesvědčivá, když v podání nebylo dostatečně vysvětleno, z jakého důvodu Itálie zavrhl možnost uzákonění registrovaného partnerství. Z argumentace zejména neplynulo, jaký společenský zájem je tímto rozhodnutím chráněn.

ESLP odkázal na provedené výzkumy, které naznačují, že italská společnost je na uzákonění registrovaného partnerství připravena a že takovou právní úpravu vítá. Zdůraznil pak zejména, že po uzákonění takové možnosti opakovaně volá italský ústavní soud, avšak jeho doporučení nebyla nikdy vyslyšena parlamentem, který je jediný příslušný k přijetí odpovídající úpravy.

LGBT vlajka [1]

Za daných okolností tak ESLP dospěl k názoru, že Itálii překročila svůj prostor pro uvážení a selhala v dodržení svých pozitivních závazků z Úmluvy plynoucích.

Lze rozsudek zobecňovat?

Ačkoliv tedy ESLP dal jasný signál, že vzhledem ke směřování situace v Evropě očekává od členských států, že přijmou úpravu registrovaného partnerství, nelze obecně říci, že by dospěl k závěru, že byla porušena Úmluva v každém konkrétním případě jednotlivých států, které takovou úpravu doposud nepřijaly. ESLP sice zdůraznil, že se situace v Evropě od přijetí rozhodnutí ve věci *Schalk a Kopf* změnila, nevyřkl však, zda nezbytně úprava registrovaného partnerství musí již dnes existovat ve všech státech Rady Evropy. Naopak, zabýval se konkrétní situací v posuzovaném státě, zejména s ohledem na postoj společnosti k této problematice a názor italského ústavního soudu. Přestože jde o významný rozsudek, který udává směr dalšího pravděpodobného vývoje judikatury ESLP, nelze závěry dalšího zobecňovat i na další státy Evropy.

Poznámky:

[1] *Tyler proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 25. 4. 1978, stížnost č. 5856/72.

[2] Pro více informací srov. *Registrované partnerství jen pro heterosexuály je diskriminací*. Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci, 11. číslo, V. ročník, listopad 2013. *V Anglii mohou uzavřít manželství homosexuální páry. Equal Love Case*. Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci, 4. číslo, VI. ročník, duben 2014.

[3] *Fretté proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 26. 2. 2002, stížnost č. 36515/97.

[4] *E.B. proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 22. 1. 2002, stížnost č. 43546/02.

[5] *Schalk a Kopf proti Rakousku*, rozsudek ESLP ze dne 24. června 2010, stížnost č. 30141/04.

[6] *Oliari a ostatní proti Itálii*, rozsudek ESLP ze dne 21. 7. 2015, stížnosti č. 18766/11 a 36030/11.

Fotografie:

[1] LGBT vlajka, zdroj: Wikimedia Commons, CC-BY-2.0.

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Stav implementace UN Guiding Principles v Latinské Americe

Anna Macíčková

Některé ze zemí Jižní Ameriky se zúčastnily výzkumu, který se zaměřil na implementaci principů OSN zaměřených na byznys a lidská práva. Jako překážku řádné aplikaci těchto pravidel státy uvádí nedostatek finančních zdrojů, politické limity ze zahraničí i odrazování zahraničních investic. Země se shodují na důležitosti lidských práv, avšak nejsou aktivní v řešení otázek prevence, zmírnění negativních dopadů či soudnictví.

Business & Human Rights Resource Centre oslovilo deset zemí Latinské Ameriky, aby se dozvědělo, jak postupují v realizaci UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs). Výzkumnému centru se dostalo odpovědi celkem od šesti zemí. Když mapovalo situaci také u deseti latinskoamerických soukromých společností, reakce přišla jen od poloviny z nich.

UNGPs jsou globální standardy, které mají fungovat jako prevence před riziky spojenými se střetem mezi ochranou lidských práv a byznysem. UNGPs sestává ze tří pilířů, které naznačují, jak by státy i obchodní společnosti měly zavádět strukturu těchto lidskoprávních standardů do praxe. Jedná se o následující pilíře: 1) povinnost státu chránit lidská práva; 2) zodpovědnost podniků za respektování lidských práv; 3) přístup obětí k prostředkům nápravy.

Země se dostatečně nevěnují prevenci ani důsledkům

Na výzvu Business & Human Rights Resource Centre reagovala Argentina, Brazílie, Chile, Kolumbie, El Salvador a Mexiko. Z analýzy jejich odpovědí vyplývá, že současný stav není bez chyb a že před nimi stojí stále mnoho práce. Pozitivním trendem je nicméně množství respondentů, z tohoto hlediska se jihoamerické země zařadily na druhé místo hned

za ty evropské. Pracovní skupiny OSN mnohdy doporučují latinskoamerickým státům rozvíjet Národní akční plány,[1] což vede ke zvýraznění zásadních rozdílů mezi všemi šesti zeměmi, zejména pokud jde o přístup k tématu a politickou vůli.

Všechny ze jmenovaných zemí chápou dodržování lidských práv v oblasti byznysu jako důležité, nicméně například žádná z vlád těchto zemí neřeší otázku prevence, zmírnění dopadů či přístupu k soudům pro lidi, jejichž lidská práva byla firmami porušena. V tomto smyslu El Salvador zmínil vytvoření environmentálních soudů a Mexiko odkazuje zejména na mimosoudní mechanismy, jakým je například Národní kontaktní místo OECD, ale aktivita v této oblasti není zdaleka dostačující.

Z faktorů uváděných jako překážka k implementaci UN Guiding Principles jmenují El Salvador a Argentina zejména nedostatek finančních zdrojů pro kontrolu, aplikaci nebo prevenci před zneužitím, stejně jako odpor ze strany byznysu. Dále také upozorňují na politické limity vynucené zahraničními vládami či mezinárodními institucemi. Například Chile explicitně nezmínilo konkrétní překážky k implementaci, ačkoli potvrdilo potřebu posílení kapacit jednotlivých institucí,[2] a kolumbijská vláda jako limitující faktor uvedla také obavu z odrazování zahraničních investic.

Právě poslední argument je důležitý, protože všechny zmíněné země registrují více než tucet dohod o volném obchodu, které upřednostňují soukromé zahraniční investory. Mnoho lokálních nevládních organizací potvrzuje, že takovéto preference jsou uskutečňovány na úkor lidských práv, zejména v souvislosti s ochranou životního prostředí, sociálními protesty a pracovními právy v regionech, kde dostatečné investice automaticky neznamenaají blahobyt společnosti.

Zodpovědnost leží na bedrech států i společnosti

Tradiční problém představuje střet mezi velkým byznysem, státy a občanskou společností. Chile ve své

reakci potvrdilo, že některé společnosti jsou schopné vytvářet zastrašující sociální a ekonomické podmínky. Tohle tvrzení zřejmě potvrzuje trend některých latinskoamerických zemí (např. Peru či Ekvádor), který se vyznačuje vzrůstající kriminalizací sociálních protestů proti obřím projektům, a to i za pomoci násilí či vyhrožování.

Ačkoli zodpovědnost za ochranu lidských práv spočívá na vládách jednotlivých států, podle UN Guiding Principles také společnosti samy o sobě zodpovídají za respekt k těmto právům. Výzkumníci získali odpovědi od pěti z deseti dotázaných latinskoamerických společností, přičemž firmy zastávaly různorodé pozice: od zapírání zodpovědnosti za zahraniční operace, k podpoře vysokých standardů, které zahrnují různé aspekty lidských práv i povinnosti starat se o vlastní činnost po celém světě.

O mnohém vypovídá také přístup jednotlivých společností a ochota spolupracovat a otevřít se světu, což lze dobře předvést na státě vlastněných ropných společnostech. Zatímco kolumbijská společnost Ecopetrol poukazuje na pozitivní postupy v lidskoprávních záležitostech uvnitř společnosti, mexická Pemex či venezuelská PDVSA se navzdory mnoha snahám odmítly účastnit výzkumu. Ukázalo se, že stupeň spolupráce a ochoty k účasti ve výzkumu je výrazně nižší u společností vlastněných státem.

Nicméně alespoň některé země jako třeba Chile začaly plánovat strategie k přijetí vlastních Národních akčních plánů, což do budoucna zvyšuje šance na ustanovení a zavedení silných standardů. Nadějí tak zůstává, že by se poslání UN Guiding Principles mohlo stát v běžném životě milionů Latinoameričanů realitou.

Poznámky:

[1] Zatímco vlády Chile a Kolumbie začínají pracovat na vzniku Národních akčních plánů, Business & Human Rights Resource Centre nemůže ve své analýze explicitně totéž tvrdit o El Salvadoru, Argentíně či Mexiku.

[2] Právě v Chile se na konci července odehrál incident, při kterém

došlo ke střelbě a následné smrti chilského pracovníka v důlním průmyslu, jenž se účastnil pracovní stávkou proti státě vlastněné společnosti Codelco. Confederation of Copper Workers obvinila ze střelby policii.

Zdroje:

Business & Human Rights Resource Centre. 2015. *Time to move from rhetoric to action on business & human rights in Latin America* (<http://business-humanrights.org/en/time-to-move-from-rhetoric-to-action-on-business-human-rights-in-latin-america>).

Fotky:

[1] Studentská demonstrace v Caracasu. Foto: Rodrigo Suarez, Flickr, CC BY-NC-ND 2.0. <https://www.flickr.com/photos/ervega/2041649944/>.

[2] Protesty proti těžbě mědi v Chile. Foto: Cymru.lass, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0 https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Chilean_mining_students_protesting.jpg.

[3] Demonstrace ve Venezuele. Foto: Wilfredo Rodríguez, Flickr, CC BY-NC-ND 2.0. <https://www.flickr.com/photos/wilfredor/16284405280/>.

[2] Protesty proti těžbě mědi v Chile.

Demonstrace ve Venezuele [3]

Obchodování s lidskými orgány a základní právo na vodu

Dvě aktuální studie Evropského parlamentu

Jana Jeřábková

Evropský parlament se v nedávné době rozhodl zaměřit svou pozornost na dva palčivé a dlouhodobé problémy, které se bezprostředně dotýkají lidského života. V jedné ze svých studií se vyjádřil k situaci nelegálního obchodu s lidskými orgány, ve druhé pak k možným konfliktům kvůli životadárné surovině – vodě. Studie vyjadřují jak postoj Evropské unie k oběma tématům, tak doporučení potenciálních řešení daných problémů.

Obchodování s lidskými orgány

Obchodování s lidskými orgány rozhodně není novým či zcela nečekaným fenoménem. Lidský život a zdraví jsou neocenitelné a přirozenost člověku velí zachránit si je za každou cenu. Díky pokroku v medicíně se proto také za tímto účelem čím dál více rozmáhají transplantace orgánů. Za posledních deset let vzrostl ve světě počet provedených transplantací na 115 tisíc za rok. Přesto se daří uspokojit pouze 15 % všech pacientů, čekajících na transplantaci. Každý den zemře dvanáct občanů EU a osmnáct občanů USA čekajících na orgány. Převis poptávky po lidských orgánech nad jejich nabídkou nutně vede k vytvoření černého trhu.

Netřeba zdůrazňovat, že v obchodování s orgány hraje rozhodující roli ekonomický aspekt, který se promítá do personálního složení částých poskytovatelů orgánů i objednatelů. Objednatelé se rekrutují převážně z ekonomicky silných společenských vrstev, které si mohou tento velmi nákladný obchod dovolit (cena se obvykle pohybuje v řádu desítek tisíc dolarů, ani statisícové částky však nejsou výjimkou) a mají dobré konexe. Kromě dlouhého a nejistého čekání na orgány legální cestou se řadí mezi důvody využití obchodu s orgány také nepřijetí na seznam čekatelů např. ze zdravotních důvodů, odmítnutí možnosti žádat o darování orgánu příbuzné apod.

Oproti tomu poskytovatelé obvykle pocházejí z nejhudších oblastí světa a peníze inkasované za poskytnutí orgánů pro ně mnohdy představují prostředek k přežití. Není náhodou, že obchodů s orgány se účastní právě ti, na nichž nejčastěji závisí obživa rodiny, tedy muži mezi 18 a 30 lety.

Proč je obchodování s orgány nelegální?

Obchodování s lidskými orgány je problematické hned z několika důvodů. Zjednodušeně bychom je mohli rozčlenit na důvody zdravotní, ekonomické, etické a právní, přičemž všechny jsou velmi úzce propojeny. Důležitou úlohu při realizaci obchodu s orgány mají zprostředkovatelé, kteří shání poskytovatele pro zájemce a zajišťují co nejhladší průběh celé akce. Zprostředkovateli mohou být fyzické i právnické osoby (např. zdravotní kliniky). Těmto zprostředkovatelům jde jen zřídka o blaho poskytovatele či zdravotní stav objednatele. Zdravotní péče je v případech ilegálně prováděných transplantací často zcela nedostačující, když nezahrnuje adekvátní předoperační vyšetření ani pooperační kontroly. Lidé podstupující tyto zákroky pak mohou trpět mnohem vážnějšími zdravotními problémy než před transplantací. Děje se tak proto, že zdravotnický personál, si je vědom nelegálnosti zákroků a zpravidla nechce a ani nemůže udržovat s pacienty užší kontakt po delší dobu, protože by se vystavoval riziku postihu.

Peníze až na prvním místě

Se zdravotním aspektem se úzce pojí aspekt finanční, jelikož právě na penězích závisí poskytovaná zdravotní péče. Protože zprostředkovatelům však záleží mnohem více na finančním prospěchu z obchodu než na zdraví poskytovatelů a objednatelů, financí na solidní zdravotní péči se nedostává. V kapsách zprostředkovatelů zůstává zpravidla více než 50 % z celkové částky zaplacené objednateli. Dále se část peněz přerozdělí mezi další osoby, které mají na realizaci obchodu nějakou

Transplantace orgánů [1]

zásluhu (dopravci, lékaři, další zdravotnický personál atd.). K samotným poskytovatelům se pak dostane jen zlomek z celkové sumy, mnohdy navíc ještě o čtvrtinu až polovinu menší, než bylo původně slíbeno. V případě, ke kterému došlo v Turecku (tzv. *Medicus Case*), objednatel zaplatil za ledvinu 108 000 USD, přičemž poskytovatel z této částky obdržel 20 000 USD. Podle odhadů se nelegální zisk z obchodu s orgány pohybuje mezi 600 miliony a 1,2 miliardami USD ročně.

Proč se proti takovému zacházení poskytovatelé orgánů neohradí? Jednoduše není jak. Obvykle jsou si vědomi nelegálnosti takového obchodu a navíc nemají prostředky, kterými by se mohli vůči zpravidla sociálně i ekonomicky silnějším zprostředkovatelům bránit. Často jsou totiž poskytovatelé orgánů do obchodu nuceni násilím, výhrůžkami či jinou formou nátlaku. Proto se na ně pohlíží ani ne tak jako na původce trestného činu, přestože se bezesporu účastní nelegálního jednání, jako spíše na oběti zprostředkovatelů. Tento pohled pak ovšem v praxi vede k četným nejasnostem, jak vlastně k poskytovatelům orgánů přistupovat. Mají se trestat, či spíše ochraňovat? Rozhodovat se bude zřejmě případ od případu, aby se co nejspravedlivěji posoudila specifika každého případu.

Etický a právní rámec obchodování s orgány

Plynule nás zdravotní a finanční aspekty obchodu s orgány navedly k jeho problematickým aspektům z pohledu etiky a práva. Zákaz obchodování s lidskými orgány je postaven na hodnotách, které akcentují četné mezinárodní dokumenty, ať už závazné či nezávazné. Od padesátých let se postupně utvářel bioetický rámec k ochraně před zásahy do lidského organismu, jenž výslovně zmiňuje tyto klíčové body *conditio sine qua non*: respekt k jednotlivci, autonomie, lidská důstojnost, informovaný souhlas a dobrovolnost.

Zásahy do organismu za účelem obchodu s orgány uvedené body téměř v plném rozsahu nerespektují. Rozhodnutí poskytovatelů málokdy vychází z jejich svobodné vůle, poskytovatel se nenachází v rovném postavení se zprostředkovatelem, o všech rizicích se mu jen stěží dostane dostatek informací a výjimkou není ani jednání pod nátlakem. O respektování lidské důstojnosti v případě, kdy se část těla stává komoditou, a to za podmínek, které diktují ekonomicky silnější, nemůže být ani řeč.

Kromě řady dokumentů, které slouží jako směrodatné instrukce např. lékařům apod., vznikly také právně závazné dokumenty založené na ochraně lidské důstojnosti. Úmluva o lidských právech a biomedicině z dílny Rady Evropy výslovně stanovuje, že z lidského těla ne-

Orgány k transplantaci [2]

lze profitovat. Dodatkový protokol z roku 2002 nicméně ve snaze podpořit dobrovolné dárce orgánů připouští rozumnou kompenzaci výdajů spojených s dárce orgánů.

Stěžejním dokumentem pro účely zamezení obchodu s orgány je tzv. Palermský protokol, který stanovuje podmínky, za kterých se na obchodování s lidmi za účelem vynětí orgánů pohlíží jako na trestný čin. Podle něj musí být v daném případě jasně definován spáchaný čin (najmutí osoby k transplantaci, její transport atd.), prostředky, kterými bylo činu dosaženo (zastašování, vydírání, podvod apod.) a samozřejmě účel v podobě vynětí orgánů. Palermský protokol však v boji proti obchodování s orgány slouží bohužel jako dvojsečná zbraň, jelikož dokazování všech tří podmínek bývá v řadě případů velmi komplikované.

Evropská unie v boji proti obchodování s orgány

Impulzem k podniknutí ráznějších kroků v boji proti obchodování s lidskými orgány v evropském prostoru se staly případy z posledních několika let, v nichž zákaz obchodování s orgány porušovali zásadním způsobem občané evropských států.

Evropský parlament spatřuje problém v nedostatečné právní úpravě postihu obchodu s lidmi a orgány v jednotlivých státech, ve flexibilitě obchodních sítí, špatné mezinárodní spolupráci policie a justice, korupci, nejasném přístupu k účastníkům obchodu a ve zdravotnickém personálu, který se nechá zviklat k porušení svých povinností snadněji, než by se možná čekalo.

Již v roce 2006 Komise vyzývala, že je třeba vyvinout právní rámec a kritéria kvality a bezpečnosti darování orgánů, zlepšit spolupráci při alokaci a výměně potřebných orgánů mezi státy, zlepšit dostupnost orgánů, pracovat organizačními aspekty celého systému darování a transplantace orgánů a důsledně bojovat proti obchodování s orgány.

Evropský parlament a Komise vidí možné řešení problému v podpoře dárcovské základny, tedy v lepší dostupnosti orgánů. Pomoci by měla právní úprava dárcovství orgánů nepříbuzným, maximalizace posmrtného darování orgánů apod. Dále považují za nutné chránit ohrožené skupiny osob před nátlakem k poskytnutí orgánů a chtějí přijmout trestní úpravu, aby se zefektivnil postih pachatelů.

Studie rovněž zmiňuje zatím největší úspěch na mezinárodním poli, pokud jde o jednotný boj proti obchodování s orgány, a to vypracování Úmluvy Rady Evropy proti obchodování s lidskými orgány, k níž mohou státy přistupovat od března 2015.

Úmluva specifikuje trestní úpravu obchodování s orgány jak hmotněprávní, tak procesní, a klade velký důraz na povinnost a profesionalitu zaměstnanců lékařských zařízení. Požaduje ochranu svědků a obětí, pokud jde o procesní stránku potírání obchodu s orgány. Důležitou součástí Úmluvy jsou pasáže, v nichž se definují oblasti, které mají státy legislativně pokrýt. Z řad kritiků se ozývají hlasy proti ponechání příliš širokého prostoru jednotlivým státům pro vlastní úpravu jednotlivých problémů, jako např. postih poskytovatelů a příjemců orgánů. Pro jiné zase Úmluva představuje příliš kompromisní řešení, navíc spíše zaměřené na trestání než na prevenci a spolupráci při boji s nelegálním obchodem.

Každopádně se jedná o velmi důležitý krok k potírání obchodování s orgány. Evropský parlament ve studii přidává několik vlastních doporučení. Konkrétně považuje za důležité zdůrazňovat zásady profesní etiky, a to zejména v řadách lékařů, aby nebyli svolní k nelegálním zákrokům. Parlament si uvědomuje, že problém spočívá především v nedostatku orgánů k transplantaci, a proto doporučuje zajistit legislativou co největší možnost posmrtného darování orgánů, stejně jako *inter vivos* a informovat o těchto možnostech veřejnost.

Právo na vodu jako základní právo

Ve své další studii se Evropský parlament zaměřil na vodní politiku, zejména na problematiku možných konfliktů a spolupráce kvůli vodě. Voda jako vyčerpátný a zároveň pro život nepostradatelný zdroj se stává nejen ohniskem konfliktů v těch horších případech, tak důvodem ke spolupráci v případech lepších.

Přestože se často říká, že další války se povedou mnohem spíše kvůli vodě než pro ropu či jiné suroviny, ukazuje se, že pokud jde o hraniční a mezinárodní vody, převažuje spolupráce a vzájemná dohoda na jejich využívání nad konflikty. To, že se o vodu nevedou otevřené spory, však neznamená, že by se jednotlivé státy či entity, sledující své vlastní zájmy, nepokoušely získat silnější postavení při rozhodování o využití daného vodního toku či vodní plochy. Prosazování soukromých

zájmů se může výrazně promítat do možnosti jiných sociálních skupin určitý vodní zdroj využívat, čímž lze snadno omezit jejich právo na vodu.

Specifika práva na vodu

Na právo na vodu je třeba pohlížet jako na základní právo, které se vyvozuje z práva na uspokojivé životní podmínky. Tento názor podpořil svým usnesením Evropský parlament už v roce 2003. Bez vody by nebylo možné uspokojit další lidské potřeby jako je opatrování jídla, vykonávání různých povolání, zajišťování základních hygienických potřeb a dalších pro nás naprosto samozřejmých společenských aktivit. Pravidla k využívání vodních zdrojů přijatá v roce 2004 v Berlíně stanovují poměrně široké hranice práva na vodu. Podle nich je toto právo naplňováno, pakliže má každý možnost užívat vodu k osobní a domácí potřebě. Tuto definici pochopitelně nelze vztahovat tuto definici na jakékoliv nadstandartní využívání vody, které těžko můžeme chápat jako nezbytné.

Základní kritéria, jejichž pomocí hodnotíme naplňování práva na vodu, představují dosažitelnost (bez administrativních potíží), kvalita, fyzická přístupnost a finanční dostupnost vody. Splňovat tato kritéria se vlády a další správci vodních zdrojů musí snažit za pomoci respektování obecných lidskoprávních principů, a to především zákazu diskriminace, účasti jednotlivců na rozhodování o zacházení s vodním zdrojem, transparentnosti a dostatečném přístupu k informacím jak o kvalitě vody, tak o všech plánovaných zásazích a jiných akcích spojených s vodním zdrojem, a v neposlední řadě zajištění přístupu ke spravedlnosti v případě neoprávněného zasahování do práva na vodu. Zajištění dostupnosti vody nabývá na významu zejména v časech konfliktů, během nichž se voda může stát účinnou a nebezpečnou zbraní, kterou lze zasáhnout nespočet lidí.

Vodní pramen [4]

Doporučení Evropského parlamentu

Snahou Evropského parlamentu je prosadit myšlenku základního práva na vodu do obecného povědomí evropské společnosti. Nehodlá jakkoliv omezovat možnost utváření mezinárodních dohod a stanovování priorit při využívání mezinárodních vod. Považuje však za důležité, aby podstata přístupu k vodě jako základního práva všech, byla na pozadí veškerého vyjednávání o vodě a o jejím následném využívání at' už v zemědělství, v průmyslu či v jiné oblasti života společnosti.

Při doporučení se Evropský parlament opírá o základní dokument zabývající se vodní politikou, Směrnicí Evropského parlamentu a Rady, 2000/60/ES ze dne 23. října 2000, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky (*Water Framework Directive*). Pro maximalizaci uspokojování práva na vodu nabádá posílit evropskou spolupráci při rozhodování o využití vodních zdrojů. Prvním krokem by mělo být vytvoření potřebné národní legislativy, která by jasně vytyčila priority hospodaření s vodou s důrazem na dodržování základního práva na vodu pro osobní potřebu a uspokojování dalších životních potřeb prostřednictvím vody.

Vzhledem k omezenosti vodních zdrojů Evropský parlament nezavrhuje ani myšlenku nezbytného zpoplatnění vody. Za předpokladu, že se cena vody pohybuje v rozumné výši dosažitelné pro všechny, je tento krok důležitý jak z ekonomického, tak z ekologického hlediska

V neposlední řadě nesmí zůstat opomenuta problematika diskriminace. Před členskými státy leží úkol zajistit, aby se žádná společenská skupina neocitla mimo dosah pitné vody. S tím se pojí také větší zapojení lidí do rozhodování o správě vodních zdrojů a svobodný přístup k informacím.

Zdroje:

Evropský parlament. 2015. *Conflict and cooperation over water - The role of the EU in ensuring the realisation of human rights* ([www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/549056/EXPO_STU\(2015\)549056_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/549056/EXPO_STU(2015)549056_EN.pdf)).

Evropský parlament. 2015. *Trafficking in human organs* ([www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/549055/EXPO_STU\(2015\)549055_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/549055/EXPO_STU(2015)549055_EN.pdf)).

Fotografie:

- [1] Transplantace orgánů. Autor: Tiiu Sild, Wikipedia.
- [2] Orgány k transplantaci. Autor: kenjonbro, Flickr.
- [3] Jezero Marathon. Autor: Vitaly, Wikipedia.
- [4] Vodní pramen. Autor: USchick, Wikipedia.

4) Česká republika a lidská práva

I nepřímá diskriminace je diskriminací, připomněl Ústavní soud

Ladislav Vyhnánek

Nedávný odchod Vlasty Formánkové z Ústavního soudu a nynější otazníky stran toho, kdo bude jejím nástupcem (a též nástupcem Vladimíra Kůrky, jehož desetiletý mandát vyprší v prosinci letošního roku), nám připomínají, že éra „třetího“ Ústavního soudu je již v plném proudu.

Leckdo by mohl propadnout dojmu, že za více než dvacet let svého působení se Ústavní soud musel podrobně zabývat všemi myslitelnými ústavněprávními problémy. Tak tomu ale přirozeně není; jednou z významných oblastí, jichž se judikatura Ústavního soudu dotkla pouze letmo, jsou případy individuální diskriminace.

Příčiny tohoto stavu jsou nepochybně komplexní, bez významu však nebude to, že ani před obecnými soudy nejsou diskriminační kauzy příliš častým jevem. Ačkoliv přesná čísla nejsou k dispozici, byly (a jsou) případy týkající se diskriminace před českými soudy spíše výjimkou. Přijetí antidiskriminačního zákona v roce 2009 mělo jistě potenciál tento trend zvrátit, neboť právě nová právní úprava mohla podnítit oběti diskriminace a zejména právní profesionály k vedení sporů. Přesto se však zdá, že k nárůstu takových soudních řízení dochází spíše pozvolna.

Antidiskriminační právo a strach z neznáma

Jedním z důsledků tohoto pomalého vývoje je i to, že mnoho základních konceptů antidiskriminačního práva je – pokud se týče jejich praktické realizace –

stále v plenkách. To je i případ jednoho z nejobtížnějších uchopitelných institutů antidiskriminačního práva: nepřímé diskriminace. Ústavní soud se sice již dílčími otázkami nepřímé diskriminace zabýval,[1] jak však dokazuje jeden z jeho posledních nálezů,[2] jedná se stále o problematiku, která je pro obecné soudy obtížně uchopitelná či snad dokonce cizí.

V tomto nálezu se Ústavní soud zabýval případem romských stěžovatelů, kteří před obecnými soudy brojili proti (podle jejich přesvědčení) diskriminačnímu přidělování bytů na Kladně. Stěžovatelé měli za to, že byli ze strany města Kladna, ministerstva vnitra a ministerstva práce a sociálních věcí diskriminováni. Diskriminace měla spočívat v tom, že jim z důvodu jejich etnicity bylo nabídnuto nájemní bydlení pouze v sociálně vyloučené lokalitě („Masokombinát“). Obecné soudy žalobě částečně vyhověly, avšak odmítly, že by stěžovatelé byli diskriminováni na základě své etnicity. Konstatovaly, že došlo k zásahu do jejich osobnostních práv tím, že jim bylo nabídnuto, resp. poskytnuto nevyhovující bydlení v segregované lokalitě, avšak že tvrzený diskriminační důvod se nepodařilo prokázat.

Podle Ústavního soudu se však soudy řádně zabývaly pouze tím, zda nedošlo k diskriminaci přímé a naopak pouze povrchní pozornost věnovaly otázce, zda stěžovatelé nebyli diskriminováni nepřímou. Proto Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil a přikázal jim, aby se věci zabývaly znovu.

Tím se však obloukem vracíme k otázce, kterou jsme naznačili již o několik řádků výše – totiž k samotnému pojetí konceptu nepřímé diskriminace a důkazním problémům, které jsou s nepřímou diskriminací spojeny. Obecné soudy se tak nyní budou muset zabývat otázkou, jakou roli hraje při nepřímé diskriminaci úmysl žalovaného či jaký význam má dokazování prostřednictvím statistik. Jejich odpovědi (a to, zda je případně později Ústavní soud aprobuje) budou mít na vývoj antidiskriminačního práva v České republice značný dopad.

Poznámky:

[1] Zmínit lze zejména nálezy sp. zn. II. ÚS 1609/08 ze dne 30. 4. 2009, v němž se Ústavní soud vyslovil ke klíčovému problému dokazování nepřímé diskriminace.

[2] Nález sp. zn. I. ÚS 1891/13 ze dne 11. 8. 2015.

Fotografie:

[1] Ústavní soud. Autr: Millenium 187, CC-BY-SA-3.0.

Jenom ty mouchy vychytat...

Americká zpráva o stavu lidských práv v České republice

Ladislav Vyhnánek

Na konci června tohoto roku byly americkým ministerstvem zahraničí zveřejněny každoroční zprávy o stavu lidských práv v jednotlivých státech a ani letos mezi nimi nechyběla zpráva o České republice. Jakkoliv samozřejmě z celosvětového hlediska patří Česká republika spíše do skupiny lidskoprávních premiantů, jistě není od věci alespoň stručně zrekapitulovat, jak se dodržování lidských práv v České republice jeví z vnějšího pohledu.

Právě tak je podle našeho názoru nutné vnímat i tuto zprávu: totiž jako zaznamenáníhodný vnější pohled, nikoliv jako autoritativní verdikt o stavu lidských práv v České republice. V mnoha oblastech čelí konec konců Spojené státy stejným, ne-li ještě závažnějším, problémům jako Česká republika

V prvé řadě stojí za zmínku, že americká zpráva neshledala žádné zásadní nedostatky v oblasti „tvrdého jádra“ lidských práv, tj. zejména pokud se týká práva na život, zákazu mučení či osobní svobody (i když zde s jistými výhradami např. v oblasti vězeňství). Relativně dobře si Česká republika vedla i v oblasti politických práv; zaujme ovšem stručná zmínka (se skrytým ostnem), podle níž byla v posledních letech

velká část českých médií „konsolidována“ do několika bloků, přičemž někteří významní mediální hráči se zároveň výrazně angažovali v politice. V tomto kontextu bylo zmíněno riziko autocenzury těchto médií.

Již klasickou výtkou pak zůstala situace menšin, zejména pak menšiny romské. Kromě témat, která byla v posledních letech intenzivně diskutována (zejména diskriminace ve vzdělávání), byla zmíněna i diskriminace v oblastech často opomíjených. Poměrně značný prostor tak byl věnován skutečnosti, že romská menšina prakticky není politicky reprezentována. Pozornosti amerického ministerstva zahraničí nešla ani situace v médiích. Negativní zmínku si zasloužilo například to, že o romské kriminalitě informují česká média disproporčně.

Konečně nelze zapomenout ani na pasáž zprávy věnující se korupci a nedostatku transparentnosti veřejné správy, která je zjevně vnímána jako jeden z nejpálčivějších dlouhodobých problémů, s nimiž se Česká republika potýká.

Zdroj:

U.S. Department of State. *Czech Republic 2014 Human Rights Report*, (<http://www.state.gov/documents/organization/236728.pdf>).

Foto:

[1] Americká ambasáda v Praze (pohled z Petřína). Autor: Hynek Moravec, GNU FreeDoc License.

Americká ambasáda v Praze [1]

Recenze knihy

Eric A. Posner: *The Twilight of Human Rights Law*

Martina Grochová

K čemu slouží lidskoprávní úmluvy? Jak přispívají k respektování lidských práv mezinárodní instituce? Platí, že více lidských práv znamená lepší standard pro jednotlivce? Kritický pohled na celý systém lidských práv, mezinárodních lidskoprávních úmluv a mezinárodních i národních lidskoprávních institucí přináší Eric A. Posner ve své knize *The Twilight of Human Rights Law*.

Kniha Erica A. Posnera, amerického profesora práva na University of Chicago, vyšla jako čtrnáctá v sérii *Inalienable Rights* vydávané Oxford University Press a rozhodně nepotěší žádného zastánce mezinárodních lidskoprávních úmluv a těles, jež na jejich dodržování dohlížejí. Posner přináší silně kritický pohled na celý mezinárodní systém lidských práv a svou knihu zasvětil argumentaci ve prospěch teze, že existence lidskoprávních úmluv a lidskoprávních těles národního i mezinárodního charakteru ve skutečnosti nepřináší vyšší úroveň respektování lidských práv.

Proč podepisujeme lidskoprávní úmluvy

Kniha dává čtenáři nejprve nahlédnout do historie mezinárodního práva v oblasti lidských práv. Autor se zamýšlí nad tím, co vedlo k sepsání prvních lidskoprávních úmluv a jakou roli v tom hrály zkušenosti z druhé světové války a ze studené války. Autor se však věnuje i vlivu událostí novějších a pojednává tak například o událostech 11. září.

Autor dále představuje mezinárodní i národní instituce, jejichž posláním je ochrana lidských práv. U vybraných institucí blíže představuje jejich fungování a poukazuje zejména na jejich úskalí. Posner se zabývá otázkou, zda mají instituce, jejichž úkolem je chránit lidská práva zaručená konkrétní úmluvou, efektivní prostředky k donucení států dodržovat závazky. Argumentuje, že nikoliv, což ilustruje na konkrétní situaci různých států.

Na to navazuje část zabývající se tím, proč státy vůbec přistupují k lidskoprávním úmluvám. Posner se domnívá, že to není proto, že by se skutečně chtěly zavázat ke zlepšení lidskoprávního standardu. Podle něj je státy podepisují buď tehdy, pokud už požadovaný standard jejich země naplňuje. Anebo je podepisují, aniž by měly v úmyslu své chování změnit, a to

Eric Posner [1]

proto, že si jednoduše nemohou dovolit říci ne, pokud na ně silnější země vyvíjí nátlak nebo proto, že chtějí vzbudit dojem (v jiných státech i vlastních občanech), že lidská práva dodržují.

Proč nedodržujeme, co jsme podepsali

Stěžejní jsou kapitoly, které Posner zasvětil otázce, zda státy lidskoprávní úmluvy dodržují, či nikoliv a proč. Posner se domnívá, že nejsou dodržovány zejména proto, že státy nejsou schopny nebo ochotny vyvíjet dostatečný tlak na ty, kdo lidská práva porušují. Je také toho názoru, že tam, kde lze donutit stát k dodržování lidskoprávních závazků prostřednictvím vnitrostátního politického tlaku, je podepisování lidskoprávních úmluv nadbytečné. Zdůrazňuje také, že tyto úmluvy jsou příliš vágní, bez jasného obsahu a vzájemně si protičejí, což přispívá k jejich porušování.

Autor se také zabývá tím, zda mezinárodní lidskoprávní závazky přispívají k prevenci válek a k dodržování míru. Popisuje množství válečných konfliktů, které se odehrály a které vyústily v porušování lidských práv.

Dospívá proto k názoru, že respektování lidských práv nevede ke zvýšení počtu konfliktů, které stát vyřeší mírovou cestou.

Jaké jsou vyhlídky?

V závěru knihy se autor zabývá otázkou, zda může být mezinárodní právo v oblasti lidských práv zachráněno. Popisuje tři nejčastější návrhy, jak systém ochrany lidských práv zefektivnit – snížení počtu zaručených lidských práv, širší využití prostoru státu pro uvážení (menší rigidita lidských práv) a institucionalizace (existence instituce, jež bude dohlížet na porušování lidských práv). Jedním dechem však dodává, že všechny tyto návrhy jsou slepými uličkami a ke kýženému výsledku nepovedou.

Lze tedy shrnout, že Posner se domnívá, že celý systém lidskoprávních úmluv a institucí dohlížejících na jejich dodržování je ve své podstatě zbytečný, neboť ve skutečnosti nepřispívá k lepšímu dodržování lidských práv. Státy jsou zahlceny množstvím lidskoprávních závazků, místo aby formulovaly, které hodnoty jsou skutečně základní a hodné nejširší ochrany. Státy nepodepisují lidskoprávní úmluvy proto, že by je chtěly dodržovat nebo měly v úmyslu vynucovat jejich dodržování jinými smluvními stranami, ale na základě jiných postranních úmyslů a z politických pohnutek. Lidská práva jsou dále porušována a státy ani k tomu zřízené instituce nemají prostředky, jak ty, kdo lidská práva porušují, donutit, aby své lidskoprávní závazky dodržovali. Čtenář tedy knihu odkládá s jistou hořkostí na jazyku.

Co od knihy čekat

V první řadě je třeba vyzdvihnout, že kniha *The Twilight of Human Rights Law* je nesmírně čtivá. Autor podává vážné téma lehce a s noblesou, a než se čtenář naděje, obrací již poslední list. Kniha je spíše tenká, čítá pouhých 200 stran. Byť nejsem příznivkyní rozvleklých textů, domnívám se, že některé autorovy argumenty by zasloužily bližší rozvedení. Na různých místech v knize také čtenář lační po tom, aby se autor vypořádal také s protiargumenty, které se přímo samy nabízejí. Linie knihy je však jasně daná a pro protiargumenty v ní není prostor. Autor své argumenty ilustruje celou řadou příkladů, zmiňuje množství studií i jednotlivých případů

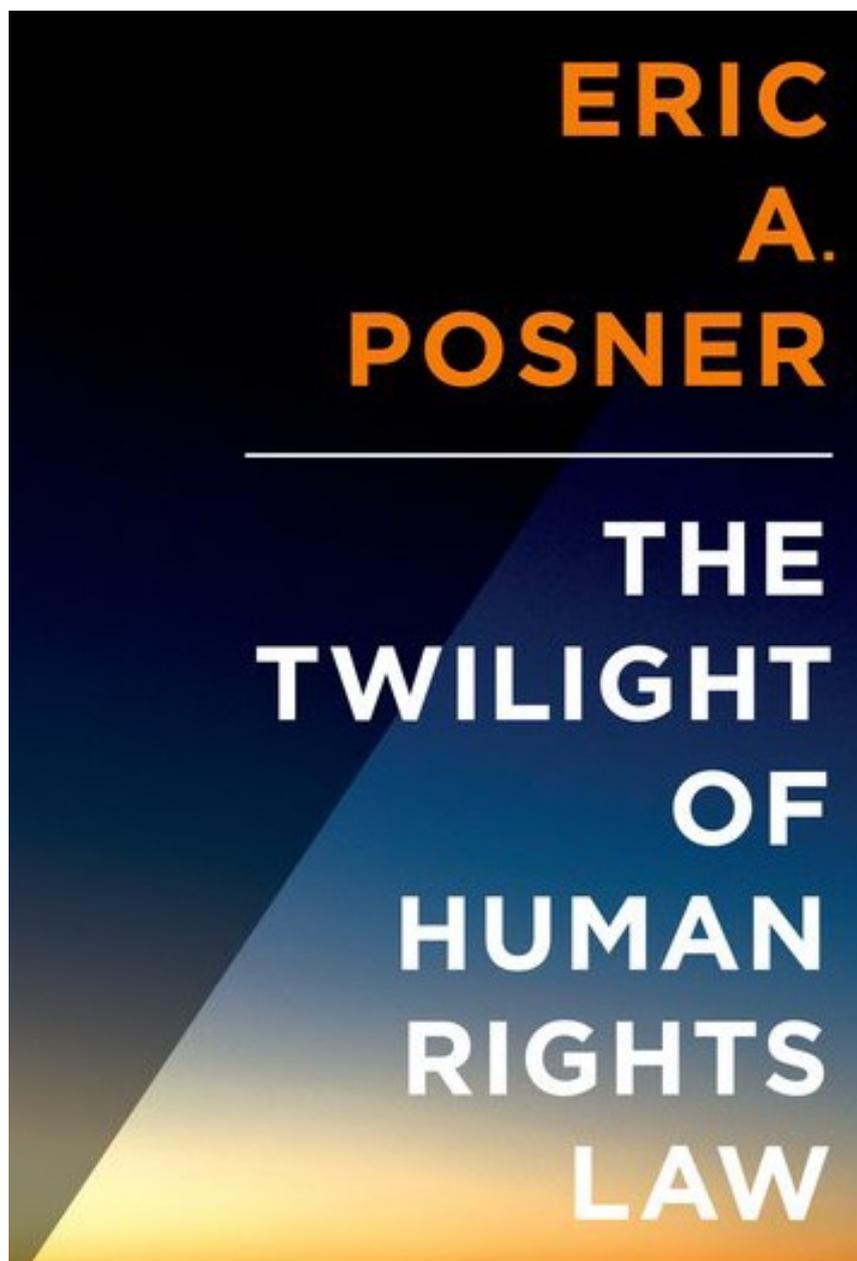
porušování lidských práv. To samozřejmě výrazně prospívá čtivosti i přesvědčivosti knihy. Poznámkový aparát knihy je však chudý, a čtenář se tak mnohdy vůbec nedozví, odkud předkládané informace pocházejí.

Lze tedy uzavřít, že kniha je čtivá, bohatá na zajímavá fakta a nutí čtenáře k zamyšlení. Přináší neotřelý pohled na systém lidských práv, lidskoprávních úmluv a institucí. Ačkoliv se domnívám, že závěry, jež Posner z předkládaných faktů vyvozuje, jsou místy až příliš tvrdé, kniha rozhodně stojí za přečtení a nelze ji tedy než doporučit. Je však třeba k ní přistupovat kriticky.

Fotografie:

[1] Eric Posner, zdroj Eric Posner, Wikicommons.

[2] Obálka knihy, zdroj: Oxford UP USA.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Veronika Bazalová – Lucia Krajčovicová

Vnitrostátní právo

- Doubek, P.: Soulad povinného očkování hexavakcínou s ústavním pořádkem ČR. Právní rozhledy 15–16/2015.
- Rigel, F.: Judikatura NSS: Regulace reklamy. Soudní rozhledy 7-8/2015.

Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

- Boháč, J.: Nigerijské prezidentské volby: jde to i demokraticky. Mezinárodní politika 7/2015.
- Fučík, J. – Smekal, H.: Noví aktéři na poli válečných konfliktů: Případová studie Nejvyššího soudu Izraele. Obrana a strategie 1/2015.

- Kohútová, M.: Ultimátum Kim Čong-una adresované Južnej Kórei: ďalší planý poplach? Global Politics, 24. 8. 2015.
- Mazák, M.: Západný Balkán ako nová hlavná cesta imigrantov do EÚ. Global Politics, 13. 8. 2015.
- Murad, M.: Kurdové v Sýrii: Už nikdy více „zapomenutí“. Obrana a strategie 1/2015.
- Solík, M. – Baar, V.: Islam na Kryme a radikalizmus: Postoj Ruska ku krymským Tatárom po ane-xii polostrova – represia, alebo integrácia? Politologická revue 1/2015.
- Tůma, M.: Dohoda s Iránem: úspěch, nebo historická chyba? Mezinárodní politika 7/2015.
- Van den Bosch, J.: Personalism: A type or characteristic of authoritarian regimes? Politologická revue 1/2015.

www.centrumlidskaprava.cz